

General-pukovnik
MILAN BJELOGRLIĆ

Prilog otvaranju novih mogućnosti razvoja doktrine naše odbrane

*Admiral flote Branko Mamula: „Savremeni svijet i naša
odbrana”*

Kada se čovjek nađe pred zadatkom da čitaocima predstavi jedno djelo, onda je uvijek u dilemi kako tome da pristupi: a) da, prije svega, vodi računa o potrebi čitalaca i da ih korektno obavijesti šta ih na stranicama djela očekuje, šta im djelo može pružiti, te koje su njegove osnovne odlike; b) da, vođen osnovnom idejom autora, izloži vlastite refleksije o djelu i o tome kako je autor realizovao tu svoju ideju. Trudiću se da kombinujem i jedan i drugi način, kako bih, prateći osnovna polazišta autora, ukazao na njegov metod, bitne rezultate do kojih je došao primjenom toga metoda i glavne teorijske (doktrinarne) i praktične doprinose koje je ostvario.

Ovaj uvod je bio neophodan zato što i prikazivač i čitalac, procavavajući djelo admirala flote Branka Mamule, saveznog sekretara za narodnu odbranu, »Savremeni svijet i naša odbrana«, moraju odmah uočiti autorovu poruku iz uvodne napomene, namijenjene uspostavljanju kontakta sa čitaocem, prije nego što on sam o djelu čitanjem formira svoj sud. On je rekao: »... stavovi i opredjeljenja u ovom radu nisu izloženi kao obavezujući. Radi se dakle, prvenstveno o autorovim razmišljanjima. Ukazujem na to da bih istakao potrebu kritičkog stava čitalaca, jer je to uvjet daljnjih i dubljih teorijskih prodora ...«. Dakle, autor se zalaže za kritičko vrednovanje njegovih iskaza, opredjeljenja i argumenata, jer samo u kritičkom dijalogu sa naučnom, stručnom i najširoom javnošću, stavovi autora i njegovog djela mogu ispoljiti svoj uticaj.

Nema sumnje da je vrijednost ovog veoma kompleksnog i veoma značajnog djela u domašaju stručnih, naučnih i praktičnih prodora u problematiku koju autor razmatra. No, nedvosmisleno se na kraju čitanja nameće zaključak da je njegov veliki značaj i u onome što je najavljeno, a nije izričito iskazano, već je implicitno sadržano u autorovim opredjeljenjima, u pitanjima i problemima koje je pokrenuo. Tu, posebno značajnu stranu ovog ostvarenja, može uspješno osvijetliti naučna i stručna kritika eksperata.

Na kraju ovog, tako reći pristupnog dijela osvrta, želim da istaknem uvjerenje da djelo admirala flote Branka Mamule »Savremeni svijet i naša odbrana« ima izvanredan teorijsko-doktrinarni, praktični i edukativni značaj, da će nesumnjivo još dugo predstavljati nezaobilazno štivo svih onih poslanika koji nastoje da dalje i dublje proučavaju našu odbrambenu problematiku. Ovaj osvrt je upravo obrazlaganje tog stava.

1. O metodu koji je autor primjenio u ovom djelu

Autor djela »Savremeni svijet i naša odbrana« rijetko je i veoma malo izričito govorio o metodu koji je u radu primjenio. Umjesto toga, autor je cjelokupnim svojim radom, njegovom strukturom, sadržajem, pitanjima, načinom njihovog postavljanja i odgovora na njih, kao i cjelokupnim razmatranjima, na svakoj stranici knjige, ostavio po neko svjedočanstvo o svom metodu. Upravo ta činjenica nam omogućava da sklopimo mozaik o tom aspektu Mamuline knjige i da njenu metodu karakteristiku i utemeljenost smatramo jednom od njenih vrlina.

O metodu svjedoči struktura djela i način selekcije argumenata, njihovog vođenja i elaboriranja. No, prije toga nekoliko riječi o naslovu djela.

U samom naslovu djela »Savremeni svijet i naša odbrana« vrlo jasno je dato jedno od autorovih temeljnih opredjeljenja od kojih je pošao u izradi ove studije. To opredjeljenje, odnosno autorov stav, mogao bi se formulisati na slijedeći način: naša odbrana kao ideja, opredjeljenje i kao sistem organizacija i funkcija umnogome je određena spoljnim okruženjem. To određenje ima i negativan i pozitivan predznak: (1) spoljni svijet može negativno da utiče na naše odbrambene moći; (2) on, kao jedan od mnogobrojnih pozitivnih činilaca daje i doprinos jačanju odbrambene snage našeg društva. Bez obzira na smjer toga djelovanja od strane okruženja u ko-

jem se odbrana stvara, da bi se ona mogla stalno i valjano usavršavati neophodno je ostvariti uvid u osnovne intencije koje iz toga okruženja kao pouke i poruke slijede. Razumije se, prije svega sa stanovišta onih opasnosti koje prijete našoj nezavisnosti i mjera koje moramo stalno preduzimati da nas te opasnosti ne bi zatekle nespremljene. Treba, međutim, reći da autor djela nije zapostavio ni druge činioce određivanja naše odbrane, prije svega one unutrašnjeg društvenog karaktera. Njih je on takođe naširoko analizirao, ali im je dat nešto drugačiji rang djelovanja. Oni nijesu samo limitirajući činioци, manje ili više uspješne odbrambene izgradnje kao što je to tzv. spoljno okruženje, već su u samom tkivu, u biću, u konstitutivnom sadržaju naše odbrane i kao takvi pripadaju drugom dijelu studije »Savremeni svijet i naša odbrana«. Autor pretpostavlja da ti unutrašnji društveni činioци pripadaju onom dijelu studije koji se bavi izričito našom odbranom, pa ih onda i smješta u strukturu rada u kojoj se razmatra ta problematika, ako je temu ovako kako je zamišljena i obrađena — kompleksno i integralno — uopšte moguće dijeliti na izdvojene temate.

Autorovo stanovište da su materijalni, politički, moralni, prostorni, organizacijski i drugi činioци tzv. unutrašnjeg društvenog miljea ne samo limitirajući već i integralni dio naše ukupne odbrambene izgradnje, nesumnjivo je ispravno stanovište. Svaka analiza problematike naše odbrane, koja pledira za bilo kakvu vjerodostojnost, mora poći od analize i procjene tih činilaca. Analiza koja bi ostala isključivo na elementima koji se jezikom klasičnih vojnih doktrina smještaju u odbrambenu sferu, u slučaju naše opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, pa čak i oružanih snaga, zanemarila bi neke njene bitne odrednice. Admiral Mamula to dokazuje ne toliko izričitošću svojih iskaza kojima se zagovara tako široki pristup, koliko uvjerljivošću vlastitog postupka analize i procjene.

Nema sumnje, da generalno uzevši, o metodu autora u ovom djelu najuvjerljivije svjedoči njegova opšta struktura. Djelo ima tri osnovne cjeline: (1) marksistička zasnovanost teorije i prakse opštenarodne odbrane; (2) analiza djelovanja vojnog faktora u svijetu i tendencije njegovog razvoja; (3) dostignuća i pravci daljnjeg razvoja koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane. Autor iz treće cjeline izdvaja i zasebno razmatra dio o rukovođenju opštenarodnom odbranom i rukovođenje i komandovanje oružanim snagama. Strogo uzevši, možda bi se ovo moglo istaći i kao izvjesna metodološka i metoda nedosljednost autora, jer je doista rukovođenje i komandovanje sastavni dio dostignuća i pravaca razvoja koncepcije i doktrine naše odbrane, pa nema dovoljno opravdanja da se to izdvaja

iz konteksta cjeline odbrambene izgradnje. No, ako se ima u vidu izuzetan značaj rukovođenja i komandovanja u izgradnji sistema ONO i DSZ, kao i činjenica da je autor više puta na stranicama naše vojnoteorijske publicistike dao nekoliko zapaženih priloga, da je pokrenuo mnoga suštinska pitanja daljeg razvoja i usavršavanja rukovođenja i komandovanja, ukazujući posebno na ona koja ograničavajuće djeluju na razvoj i jačanje odbrambene snage društva, kao i da je u ovom dijelu knjige obradio brojna nova, teorijski veoma interesantna i praktički značajna pitanja i probleme i za njihovo rješavanje ponudio valjanu teorijsku argumentaciju, metodički nije neispravno da se taj dio izdvoji i prezentira kao posebna cjelina. Razlog za ovo je značaj problema i ravnomjerna raspodjela građe po poglavljima i cjelinama.

Svoja razmatranja autor započinje analizom marksističkog pristupa istraživanju rata i ratne vještine i Titovog doprinosa marksističkoj vojnoj misli. U metodskom i metodološkom smislu takav pristup analizi ima vrlo precizno značenje. Autor, dakle, smatra da je neophodan uslov valjanog teorijskog promišljanja naše odbrane oslonac na: (1) korektan marksistički pristup koji je teorijski konstitutivan i metodološki regulativan za bilo kakvo i bilo čije originalno promišljanje i istraživanje u oblasti ratovodstva, i (2) dostignuća i doprinose Titovog vojnog dijela koje čini originalnu i stvaraličku primjenu i obogaćivanje marksističke vojne teorije i metode. Time autor izražava svoju dosljednost u višestrukom značenju; prvo ostaje dosljedan marksističkoj misaonoj tradiciji; drugo, ostaje dosljedan sljedbenik Titovog djela, nastojeći i sam da tome da svoj doprinos; treće, našu teoriju opštenarodne odbrane autor razumije kao integralni dio marksističke vojne teorije. Takođe, osnovne stavove i opredjeljenja marksističke teorije i metode, a osobito njen opšti pristup istraživanju rata i ratne vještine, autor ispravno smatra nerazdvojnim dijelom naše teorije opštenarodne odbrane i metoda njenog istraživanja. Ovo autorovo opredjeljenje je, u pogledu međusobno nerazdvojitog dijalektičkog odnosa naše odbrambene teorije i doktrine i marksističke teorije i metode, od neprocjenjive teorijsko-metodološke važnosti za naša naredna istraživanja u oblasti ratovodstva.

Drugu cjelinu svoga djela autor je naslovio: »Analiza djelovanja vojnog faktora u svijetu i tendencije njegovog razvoja«. Nju je raščlanio na analizu proteklog razvoja i osnovnih tendencija na tom planu u budućnosti, na analizu tehničko-tehnološkog faktora, a osobito materijalno-tehničkog faktora rata i oružane borbe, kao i na analizu iskustava iz ratova vođenih poslije drugog svjetskog rata.

Metodološki, ovaj dio ima najmanje dvostruko značenje i značaj: (1) problem naše odbrane kao centralni dio sadržaja svojih razmatranja autora dovodi u kontekst savremenih svjetskih zbivanja i (2) savremeni svijet, odnosi koji u njemu vladaju, a osobito vojno-politički i vojnostrategijski, razvoj doktrina i strategija, te oružanih snaga i vojne tehnike i tehnologije vodećih svjetskih vojnih sila, autor smatra relevantnim činiocima koji uslovljavaju i razvoj naše doktrine i strategije odbrane i ratne vještine, a u tom kontekstu i naših oružanih snaga i vojne tehnologije. Time on nedvosmisleno iskazuje bitno metodološko opredjeljenje prema kojem je svaki ozbiljniji pokušaj razmatranja naše odbrambene problematike, koji pledira na cjelovitost, unaprijed osuđen na neuspjeh ako ne zahvati i problematiku svjetskih događaja i odnosa. U tom dijelu u metodsko-metodološkom smislu, posebno je značajna autorova analiza iskustava ratova vođenih poslije drugog svjetskog rata, u kojoj veoma uvjerljivo demonstrira primjenu marksističkog saznanjog principa o jedinstvu teorijskog i praktičnog iskustva u saznanju i istraživanju. Polazeći od dostignuća i saznanja teorije o međunarodnim odnosima, a osobito vojne teorije, autor veoma uspješno izlaže konceptualni model za analizu iskustava savremenih ratova, razumije se sa stanovišta teme i problema koje je on odabrao. Mislim, prije svega, na klasifikaciju i tipologiju iskustava (koja su poslužila kao teorijski okvir za uopštavanje iskustava savremenih ratova) u tri osnovne grupe: (1) vojno-politička i političko-strategijska; (2) vojnostrategijska; (3) iskustva u oblasti logističke podrške. Vjerovatno će biti i onih čitalaca koji se neće složiti sa ovakvom klasifikacijom, ali ona nesumnjivo doprinosi središnjosti građe i za metod autora i djela ima visoku indikativnu vrijednost.

Sve što je autor u prve dvije cjeline svoga djela analizirao trebalo je da posluži što temeljitijem, sveobuhvatnijem i što uspješnijem razmatranju osnovnih dostignuća i pravaca daljeg razvoja koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane. Ključna autorova metodološka opredjeljenja i polazišta, koja su dijelom izričito data a dijelom se nameću kao rezultat razmišljanja o autorovom pristupu promišljanja naše odbrane, jesu: (1) opštenarodna odbrana je prvi u istoriji klasnog društva vojnoodbrambeni model koji se zasniva na razumijevanju odbrambene djelatnosti kao integralne društvene djelatnosti; (2) kao integralna društvena djelatnost svih društvenih subjekata, odbrambena djelatnost u našem društvu je u visokom stepenu podruštvljena, pa se u analizu njene efikasnosti i njenog razvoja neizostavno moraju uključiti svi relevantni društveni činioci i subjekti. Kao živ društveni organizam, opštenarodna odbrana kao

podruštvljena odbrana je podložna stalnim promjenama. Stoga, odbrambeni koncept i doktrinu njegovog praktičnog i teorijskog oživotvorenja treba držati stalno otvorenim za nove podsticaje i nova saznanja.

Jedan dio u strukturi ove cjeline izdvaja se svojim metodskim i metodološkim značajem. To su »Teorijski i praktični aspekti mogućih promjena u doktrini oružane borbe i u ratnoj vještini«, gdje autor izlaže promjene i razvoj naše doktrine i strategije opštenarodne odbrane. Pored toga što je veoma uspješno istakao svu originalnost i razumijevanja nekih ključnih kategorija ratovodstva u našoj vojnoj teoriji, autor je teorijski uvjerljivo i metodski potpuno prihvatljivo istakao najvažnije poželjne i očekivane promjene koje će nastupiti u doktrini oružane borbe i u ratnoj vještini, za koje se teorijski i praktično treba pripremati kako nas ne bi zatekle nespremnim da ih uključimo u naša praktična rješenja u izgradnji odbrane i oružanih snaga. Upravo je to mjesto ključno za razumijevanje autorovog metoda. Ističući dijalektičnost naše odbrane i njene doktrine i strategije, a razumijevajući je i pristupajući joj na dijalektički način, autor se na djelu opredjeljuje za marksistički dijalektički pristup istraživanja vojnoodbrambene problematike. Na taj način on je uvjerljivo dokazao i pokazao da mu prva cjelina djela, koja tematizira taj marksistički dijalektički pristup, nije služila kao metodološki alibi, već je u zasnivanju cjelokupnih razmatranja imala izvanredno djelotvornu metodološku ulogu, jer je u kasnijim vrlo praktičnim razmatranjima i analizama veoma uspješno konkretizovana.

Zaključujući ovaj dio osvrta, može se konstatovati da je autor u djelu »Savremeni svijet i naša odbrana« veoma uspješno kombinovao teorijska saznanja i opredjeljenja sa empirijskim činjenicama života i time uspio da izbjegne zamke pretjeranog teoretisanja koje bi ga neizostavno odvele u suhi deduktivizam. Takođe, on je izbjegao i prakticizam, koji bi ga spriječio da u mnoštvu činjeničnog materijala uoči neke magistralne pravilnosti i odveo ga u tipični induktivizam. I od jedne i od druge jednostranosti pate danas mnogi pokušaji analize savremene društvene stvarnosti.

2. Teorijski i praktički domašaji djela

Ako bismo ostali samo na, inače, neosporno tačnoj tvrdnji da djelo »Savremeni svijet i naša odbrana« spada u red najvrijednijih dostignuća naše vojne misli minulih desetak godina i da predstavlja

jedno od kapitalnih djela koje će vidno obilježiti ovu etapu razvoja naše vojnoodbrambene misli, bila bi to tvrdnja bez dovoljno argumentacije. Stoga je neophodno obrazložiti glavne teorijske i praktične domašaje ovog djela, na osnovu kojih će biti moguće izvući zaključne stavove o njegovom opštem značaju. Razumiye se, ovom prilikom nije moguće iscrpsti sve te brojne domašaje u raznim područjima u kojima se ova studija kretala, pa ću se ograničiti na neke, smatrajući ih i teorijski i praktično relevantnim.

Rat kao bitna činjenica savremene epohe

Dio svoga rada autor posvećuje dokazivanju teze da je rat jedna od činjenica savremene epohe koja, na žalost, zauzima središnje mjesto političkog angažovanja vladajućih garnitura i u kapitalizmu i u socijalizmu. Svoju tvrdnju zasniva na nekoliko empirijskih činjenica: (1) rat kao drastični društveni konflikt, po učestalosti, nije u opadanju, već naprotiv u porastu, o čemu svjedoči sve veći broj ratnih sukoba; (2) za ratne pripreme troše se sve veća materijalno-finansijska sredstva, tako da su se već približila fantastičnoj sumi od hiljadu milijardi dolara, u ratne pripreme uključen je ogroman broj eksperata različitog stručnog i naučnog profila, za ratne potrebe radi, veliki privredni potencijal, u tom tzv. vojnoprivrednom kompleksu stvaraju se ogromni profiti, itd; (3) prijetnja ratom i oružjem, razvoj naoružavanja i vojne opreme, trka u naoružavanju i uopšte vojni faktor u svojoj sveobuhvatnosti postao je prvorazredni politički faktor koji se vješto i efikasno koristi za političke pritiske i manipulisanja koja su u funkciji ostvarivanja globalnih političkih i vojnih ciljeva; (4) ratovi se vode vrlo učestalo između nesvrstanih zemalja uglavnom kao recidivi njihovog nekada kolonijalnog statusa, ali i između socijalističkih zemalja kao posljedica novog vida protivuriječnosti.

Mogli bi se istaći i drugi brojni indikatori koje autor navodi u prilog tezi da je rat uistinu postao jedan od bitnih problema epohe i da je stoga dužnost svih poslenika mira da se bore protiv tog zla, ali i da ga pomno i svestrano izučavaju. Umjesto nabranjanja nekih činjenica koje bi obrazložile ovu tezu, ukazaću na značaj autorove analize o ratu između socijalističkih zemalja. Značaj nije u tome što se to pitanje uzima za predmet analize, jer je to i ranije činjeno, već u načinu kako to autor čini i u rezultatima do kojih dolazi. Analizirajući uzroke koji dovode do rata između socijalističkih zemalja, autor zaključuje da »... u društvenoj stvarnosti savremene epohe nisu dokinuti svi objektivni uvjeti u kojima je rat u socija-

lizmu mogućan. Ostale su i subjektivne pretpostavke rata, oličene u ostacima građanske klase i birokratije kao posebne društvene grupe» (str. 12). I dalje: »U birokratizmu kao vladajućem društvenom odnosu javlja se trostruka identifikacija (razumije se — pogrešna, primjedba M. B.): (1) birokratije i države; (2) države i socijalizma i (3) nekih posebnih interesa vladajuće grupe i... interesa vodećih snaga društva (radničke klase)« (str. 12). Iz ovog spleta pogrešnih (namjerno ili slučajno, za ovu analizu je svejedno) identifikacija i protivrječnosti, koje se posredstvom države i politike prenose i na međunarodni plan, autor ispravno uočava mogućnost različitih manipulacija, ideologiziranja rata i prikrivanja njegove prave suštine. Nadalje, autor ističe još jednu veoma interesantnu tezu, a to je: zamagljivanju prave suštine rata kao drastičnog društvenog sukoba pogodovala je i *neajžurnost* marksističke teorije o ratu, kako one klasične (Marks-Engelsove) tako i savremene, pa razumije se i naše u tom okviru. U razvijanju ove tvrdnje, autor se zalaže za *aktivistički* teorijsko-metodološki stav prema kojem, u objašnjenju rata između socijalističkih zemalja nije dovoljno pozivati se na izričitost iskaza klasične marksističke teorije već je neophodno osloncem na bitna načela te teorije analizirati samu društvenu situaciju unutar i između socijalističkih zemalja i u njoj otkrivati karakteristike tih ratova.

Titov doprinos marksističkoj vojnoj nauci

Autor je na početku izlaganja Titovog doprinosa marksističkoj vojnoj misli iskazao osnovni motiv kojim se rukovodio u izboru ovog pitanja i njegovog uključivanja u sadržaj svoga djela. On kaže: »Posmatrano u historijskoj perspektivi, Titovo djelo se pokazuje kao vezivno tkivo cjelokupnog toka našeg društvenog razvoja u sve tri vremenske dimenzije — u bližoj prošlosti, u sadašnjosti i u budućnosti« (str. 29). Raščlanjeno, to bi značilo: (1) identifikacija Titovog djela i naše bliske prošlosti oličena je u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji, što je konačno dovelo do ostvarenja vjekovnog sna jugoslovenskih naroda o slobodi, i po prvi put ih je u svojoj novijoj istoriji izbacilo na svjetsku scenu kao ravnopravnog sudionika najvažnijih svjetskih zbivanja; (2) identifikacija Titovog djela i naše sadašnjosti je Titovo inaugurisanje novog tipa društvenih odnosa u socijalizmu na principima samoorganizovanja i samoupravljanja u svim sferama ljudskog djelovanja — proizvodnoj, političkoj, kulturnoj, što se na spoljnopolićkom planu očituje

u politici nesvrstavanja i aktivne i miroljubive koegzistencije; (3) identifikacija Titovog djela i naše budućnosti je u prihvatanju titovskih principa i titovskog puta u budućnost, kao neophodnog uslova našeg opstanka. Ne radi se, dakle, o pukom idolopoklonstvu i fatalističkom zaklinjanju u grandiozno i dovršeno djelo jedne harizmatске ličnosti, već duboko promišljeno opredjeljivanje za autentično razumijevanje svijeta, koje svakoj generaciji treba da omogućući da učini svoj korak u budućnost. Nema, dakle, za nas puta u budućnost sopstvenim stazama i sopstvenim snagama bez identifikacije sa Titovim djelom. Stoga, svako pozivanje na Tita, a još više svako praktično oživljavanje principa za koje se Tito zalagao, izričito je indeks revolucionarnosti jednog djela i njegovog autora.

U razmatranju Titovog doprinosa marksističkoj vojnoj misli Branko Mamula polazi od dva ključna kriterijuma: (1) *kriterijuma originalnosti*, prema kojem se naučno ocjenjuju i valorizuju ona djela koja su nova otkrića u ratnoj vještini; i (2) *kriterijuma savremenosti*, prema kojem se vrednuju kao originalna ostvarenja i svi oni postupci i oblici primjene vojne sile u revoluciji i odbrani njenih tekovina u bitno izmjenjenim, kvalitativno novim opštim i posebnim uslovima, bez obzira na to da li se oni nominalno susreću i ranije u drugačijim uslovima.

3. *Analiza djelovanja vojnog faktora u svijetu i tendencije njegovog razvoja*

U tom dijelu svoje studije, admiral Mamula razmatra slijedeća pitanja: (1) osnovne tendencije u društveno-političkim odnosima savremenog svijeta; (2) dostignuća i tendencije daljeg razvoja tehničko-tehnološkog faktora, posebno u oblasti vojne tehnologije; (3) stanje i tendencije u razvoju savremenih strategijskih koncepcija i vojnih doktrina; (4) neka obilježja vojno-političkog položaja SFRJ, razumije se u svjetlu razvojnih tendencija u oblasti vojne tehnike i odgovarajućih strategijskih koncepcija i doktrina upotrebe snaga; (5) neka iskustva iz savremenih lokalnih ratova. Pored toga, autor je pokrenuo i brojna druga pitanja o vitalnim problemima koji bitno određuju savremenu epohu. Budući da je ograničen prostor ovog osvrta, zadržaću se samo na nekoliko najbitnijih pitanja, a istaći ću ih u vidu zaključaka, bez šireg obrazloženja.

Autor dolazi do saznanja da je *hegemonizam* bitno obilježje naše epohe i da će, na žalost, ostati zadugo. Takav zaključak on temelji na analizi unutrašnjih svojstava i ponašanja vodećih vojno-politič-

kih sila savremenog svijeta i njihovih odnosa na međunarodnom planu. Admiral Mamula ističe da hegemonizam mijenja svoj lik zavisno od toga koje su socijalne snage nosilac hegemonističkih težnji i kojoj ideološkoj grupi one pripadaju, iako se suština hegemonističkih odnosa time bitno ne narušava. U okviru opšteg hegemonističkog ponašanja imamo vrlo rafinirane oblike političkog i vojnog potčinjavanja, koji su toliko vješto vođeni, politički i ideološki racionalizovani da na pojavnjoj strani dobijaju privid legalne političke saradnje. U osnovi svega toga je nasilje i sredstva nasilja u najširem smislu te riječi, a u okviru toga i vojna sila.

Socijalizam kao svjetski proces, zaključuje autor, razvijaće se izrazito neravnomjerno, kroz protivriječnosti, otpore i konfrontacije, pa čak i kroz otvorene sukobe. Imponuje, svakako, optimizam koji izbija iz Mamuline analize i prognoze socijalnog preobražaja savremenog svijeta. On poručuje: »... realno je očekivati daljnje jačanje snaga, kako u socijalističkim zemljama, tako u radničkim, socijalističkim i drugim naprednim pokretima širom svijeta« (str. 52). Na istoj strani, autor zaključuje da će to »... ipak označiti novo historijsko razdoblje, u kojem će se obogaćivati vizija i ciljevi socijalizma«.

Analizi stanja u *pokretu nesvrstavanja* i njegovom političkom značaju, autor daje dužnu pažnju. On izvodi zaključak da će stanje u pokretu još zadugo opterećivati nerješeni problemi između pojedinih zemalja u pokretu, što su vrlo često recidivi prošlog kolonijalnog, ali i posljedica novog, tzv. neokolonijalnog statusa većine nesvrstanih, što ih prisiljava da se po raznim osnovama vezuju za supersile, regionalne hegemonie i vojne blokove, i što vidno ugrožava samosvojnost politike koju vodi pokret i na međunarodnoj sceni čini ga nedovoljno kompaktnim. Za stanje u pokretu vrlo je indikativna činjenica da je procentualno posljednjih desetak godina najviše ratova i kriza u svijetu izbijalo između nesvrstanih zemalja. No, autor naglašava da uz ovu empirijsku činjenicu treba imati u vidu da se većina tih sukoba i kriza dešava u inače kriznim žarištima i uz otvoreno ili prikriveno miješanje velikih sila i posrednika u ostvarivanju njihovih strategijskih interesa.

Politički globalizam je pojava koja bitno određuje karakter savremene svjetske scene na kojoj se odvijaju politički i vojni procesi koji bitno određuju političko i vojno-političko ponašanje i odnose na svim svjetskim meridijanima, pa kao takvi moraju uticati na odnose i na ovim našim balkanskim prostorima. Bez pretenzija da ovaj fenomen iscrpno obrazlažem, zadržaću se na opštim Mamu-

linim naznakama, kako se to inače u osvrtima ove vrste praktikuje. Mamula ističe da je politički globalizam stanje koje se karakteriše nastojanjem supersila da bitno utiču na zbivanja na svjetskoj sceni, dakle na globalnom planu. U osnovi, ovaj globalni političko-strateški cilj u sebi sadrži dvojako nastojanje: (1) da se na globalnom planu osvoji što više pozicija na štetu glavnog protivnika i (2) da se one-mogući da te pozicije ostvari i osvoji glavni protivnik, što praktično znači zadržavanje *statusa kvo* i blokiranje svih pa i revolucionarnih promjena. Najnegativnija posljedica tog tzv. političkog globalizma je nastojanje da se što veći broj zemalja izričito — formalno ili prećutno svrsta u političke, ekonomske i vojne grupacije koje su strogo kontrolisane političkim ciljevima i interesima globalne političke strategije vodeće sile. Neposredna posljedica tog strategijskog globalizma je sveopšte sukobljavanje globalnih strategija na gotovo svakoj tački svijeta, a osobito u onim regionima koji se proglašavaju područjima vitalnih strategijskih interesa a u kojima još nisu povučene stroge linije strateškog razgraničenja.

Na vojnom planu taj strateški globalizam uslovljava *ofanzivnost vojnih doktrina* velikih sila koju podgrijevaju i postignuti rezultati u proizvodnji tzv. ofanzivnih oružja i ratne tehnike u cjelini. U teoriji ratne vještine ofanzivnost ratnih doktrina se operacionalizuje u opredjeljenjima za strategijsku ofanzivu na račun defanzive, za ofanzivne oblike borbenih dejstava. Nadalje, ofanzivnost se iskazuje i visokim intenzitetom borbenih dejstava i velikom brzinom njihovog odvijanja. Admiral Mamula u tom obilježju savremenih doktrina (brzina dejstva) prepoznaje nasljeđe iz doktrine »munjevitog rata« koja je najupečatljivije demonstrirana u drugom svjetskom ratu, a svoju punu potvrdu doživjela je i u mnogim oružanim agresijama poslijeratnog razdoblja. On uočava novi momenat ubrzanja, koji je, prije svega, posljedica burnog razvoja ratne tehnike, a to je ubrzanje ratnog procesa do te mjere da se teži poklapanju početnog i završnog perioda rata. Uočavajući taj trend, Mamula ukazuje na značaj prve bitke i prvog strategijskog udara i u skladu s tim na značaj strategijskog dočeka, ili kako ga on zove *strategijskog prihvata*.

Različiti modalitet *strategije posrednog nastupanja*, čiji je najočitiji izraz strategija *specijalnog rata*, pored političkog i strategijskog globalizma drugo je značajno obilježje savremenih strategijskih koncepcija na koje je u svojoj studiji ukazao admiral Mamula. U suštini se radi o temeljnom i trajnom strateškom opredjeljenju velikih sila u međusobnim odnosima, kao i u odnosima prema tzv. trećem svijetu. Opredjeljenje za strategiju posrednog nastupanja je

višestruko uslovljeno: (1) nastojanjem da se po svaku cijenu izbjegne međusobna direktna vojna konfrontacija koja ni jednoj ni drugoj strani ne daje realno izgled na uspjeh bez rizika sveopšteg uništenja; (2) nastojanjem da se eskalacija sile drži pod kontrolom i da se dozira saglasno ciljevima i interesima koji mogu opravdati primjenu određenih strategijskih sredstava; (3) potrebom da se u interesu globalne i regionalne strategije osvajaju nove ili čuvaju ranije stečene strategijske pozicije bez primjene najdrastičnijih oblika i sredstava vojne sile, ili uz njihovu ograničenu upotrebu, ali i uz stalnu prijetnju da oni mogu biti upotrebljeni; i (4) mogućnošću zamjene, iako ograničene, oružane agresije sredstvima i metodama specijalnog rata u postupku ostvarivanja strategijskih interesa.

Ne može se reći da se slična argumentacija strategije posrednog nastupanja i specijalnog rata, kao moguće supstitucije oružane agresije, nije i ranije pojavljivala na stranicama naše publicistike, ali se, svakako, može reći da je to Mamula uradio vrlo razložno i na teorijski veoma utemeljen način. U okviru razmatranja fenomena posredne strategije, teorijski veoma svježe djeluje Mamulina argumentacija o ulozi tehnološkog razvoja i tehnološkog progresa kao sredstva posredne strategije.

Jedan dio svoje studije admiral Mamula posvećuje analizi razvoja savremenog oružja i ratne tehnike u funkciji već definisanih ofanzivnih strategija i doktrina. Vrlo uspješno ističe pravce kojima će se razvijati oružje i ratna tehnika u budućnosti i to prema osnovnim vrstama — nuklearno, hemijsko, biološko, konvencionalno a unutar ovoga po vidovima i rodovima, kao i prema osnovnoj namjeni u pojedinim glavnim sadržajima oružane borbe. On navodi da će se oružje i tehnika u budućnosti sve više i sve brže usavršavati u preciznosti pogađanja i vođenja na putanjama, u razornoj moći, u elektronskoj opremljenosti i zaštiti, u otpornosti na protivdejstvo protivnika, u ukupnoj vatrenoj moći mjerenoj u tonama čelika u jedinici vremena, u pokretljivosti i manevarskoj sposobnosti, što će sve više uvećavati opštu pokretljivost oružanih snaga na ratištu i bojištu itd. Riječju, usavršavanje oružja je trajan proces, ali ono utiče i na povećanje njegove cijene koštanja, poskupljenje i usložavanje održavanja i otežano snabdijevanje municijom u uslovima sve veće brzine gađanja.

Što se tiče odnosa nuklearnog i klasičnog oružja Mamula uočava dva procesa, koji jedan drugom idu u susret: (1) sve izrazitije povećanje vatrene moći klasičnog oružja; (2) sve izrazitija minijaturizacija nuklearnog oružja. Ta dva procesa sve više smanjuju prag

razlikovanja ubojne moći ove dvije vrste oružja, ali sa napomenom da se ta distanca sasvim jasno održava.

Analizu savremenog svijeta kao okruženja, u kojem se mora razvijati i jačati naša odbrana, Mamula završava vrlo inspirativnim razmatranjem *iskustava iz savremenih ratova*. Taj dio razmatranja on dijeli na: *vojno-politička iskustva*, sa težištem na izvjesnim promjenama koje se uočavaju u kompleksu odnosa rata i politike; *vojnostrategijska iskustva*, s težištem na vojnotehnološkim procesima strategijskog nivoa; iskustva iz domena *logističke podrške*.

4. Dostignuća i pravci daljeg razvoja koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane

Iako su nesumnjivo svi dijelovi studije »Savremeni svijet i naša odbrana« izuzetno značajni za razvoj naše vojnonaučne misli, ovaj dio studije zauzima centralno mjesto. On je prema obimu najveći, prema broju i vrsti pokrenutih pitanja najsloženiji, a prema konkretnosti razmatranja građe čini neophodnu vezu između prethodnih, prvenstveno teorijskih razmatranja i nekih praktičnih rješenja koja autor ili predlaže ili se ona iz konteksta implicate nago- vještavaju.

Autorov metod praktične analize najrječitije je došao do izražaja u dijelu u kojem razmatra *izgradnju naših oružanih snaga*, i to upravo zato što je on veoma uspješno ostvario sklad između empirijske građe koja čini osnov ovog dijela studije i teorijskog promišljanja te građe. Mamula ističe da izgradnja i razvoj oružanih snaga uopšte, a napose naših oružanih snaga, zavisi od tri grupe faktora — (1) uloge oružanih snaga u sistemu odbrane i uloge njihovih komponenata i dijelova; (2) fizionomije eventualne agresije, odnosno opšte slike rata na našem ratištu i (3) od ostvarenih rezultata u ukupnoj društvenoj, materijalnoj, političkoj i kulturnoj izgradnji ili od dostignuća u razvoju osnovnih elemenata koji konstituišu faktore rata i oružane borbe.

Razmatranje teorijskih i praktičnih aspekata mogućih promjena u doktrini oružane borbe i u ratnoj vještini spada u red najznačajnijih dijelova ove studije.

U pledoajeu za promjene Mamula ističe da se najveći broj promjena očekuje pod uticajem odnosa ratne tehnike i ratne vještine, koji je u biti dijalektičan i dvosmjernan. Analizirajući taj odnos Mamula tvrdi da su »naoružanje i vojna oprema materijalna osnova

ratne vještine kao teorije (saznanja)» (str. 152). Na drugoj strani, i ratna tehnika je uslovljena ratnom vještinom najmanje u dvostrukom smislu: (1) zahtjevima koje vojnotehničkoj nauci postavlja strategijska koncepcija i ratna vještina svake zemlje i (2) samom posebnosti ratne vještine koja se ogleda u kombinovanju različitih tipova i oblika borbenih dejstava na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou, što opet podrazumijeva i utvrđivanje nekih specifičnosti izbora, konstrukcije, cijene i borbenih osobina sredstava ratne tehnike i oružja uopšte (str. 153).

U okviru ovoga dijela Mamula analizira veoma bitne specifičnosti poimanja i uloge nekih strategijskih kategorija u našoj strategijskoj doktrini i ratnoj vještinu: strategijskog iznenađenja, mobilizacije oružanih snaga i društva, mjesta i uloge strategijskog manevra, prostora kao faktora rata i oružane borbe, prve bitke i prvih operacija, odbrane gradova i borbe i otpora u privremeno zaposjednutim gradovima, izbora oblika oružane borbe i njihovog transformisanja u skladu sa promjenama strategijskih uslova na ratištu, operacija na privremeno zaposjednutoj teritoriji, logističke podrške. Na kraju ovoga dijela autor izlaže pravce daljeg razvoja i izgradnje oružanih snaga. Time promjene, koja na teorijski način razmatra, u ovom dijelu dobijaju potpunu praktičnu i doktrinarnu artikulaciju. Ukazaću na neka Mamulina razmišljanja za koja smatram da su veoma inspirativna.

Strategijsko iznenađenje je moguće iz više razloga, tvrdi Mamula (str. 154), i u prilog ovoj tezi nudi dva argumenta: (1) na tehničko-tehnološkom planu potencijalni agresori raspolažu naoružanjem i vojnom opremom kojom iznenadno mogu staviti pod udar cjelokupnu dubinu našeg ratišta i otpočeti dejstva prije nego što izvrše opštu ili djelimičnu mobilizaciju; (2) u prvom strategijskom ešelonu imaju tzv. gotove snage, koje su spremne i sposobne da bez ikakve dodatne mobilizacije izvrše agresiju na našu zemlju, dakle iznenadno.

Mamula, međutim, ispravno ističe činjenicu da *strategijsko iznenađenje nije neizbježno*. Protiv mogućnosti strategijskog iznenađenja u našim uslovima navodi nekoliko argumenata: (1) svestrano praćenje i procjenjivanje indikatora eventualne agresije omogućava nam njeno pravovremeno otkrivanje — znatno prije njenog početka; (2) faktička izgrađenost sistema opštenarodne odbrane i njegova efikasnost objektivno imaju snagu odvrćanja od agresije; (3) izgrađenost mirnodopske JNA i njena osposobljenost za strategijski prihvrat agresora na glavnim pravcima objektivno umanjuju opasnost od strategijskog iznenađenja; (4) politička budnost i aktivnost subjektivnih

socijalističkih snaga objektivno umanjuju mogućnost unutrašnjeg destruktivnog djelovanja snaga kontrarevolucije, a time i strategijskog iznenađenja.

Zaključujući razmatranje problematike strategijskog iznenađenja, autor ističe da se u našoj strategiji i doktrini strategijsko iznenađenje i obezbjeđenje od iznenađenja mogu tretirati kao »... integralni politički i vojni problem i da se ne može uspješno preduprijeti nikakvim parcijalnim vojnim ili političko-doktrinarnim mjerama« (str. 155). Obezbeđenje od strategijskog iznenađenja može se realizovati samo u sintezi mjera preduzetih na najširem društvenom planu.

Strategijski manevar u našoj doktrini i ratnoj vještini bitno je drugačiji nego u klasičnim doktrinama — ističe Mamula. U prilog toj tezi on iznosi svoja, veoma interesantna razmišljanja.

Strategijska pokretljivost kao bitna komponenta strategijskog manevra u klasičnim doktrinama mora se rješavati isključivo tehnološkim inovacijama (uvođenjem helikoptera i drugih brzopokretnih sistema) i organizacijskim usavršavanjem i uvođenjem odgovarajućih brzopokretnih snaga kao strategijske rezerve. U našoj doktrini i strategiji dobar dio problema strategijske pokretljivosti rješava se mirnodopskom lokacijom i mobilizacijskim razvojem oružanih snaga. Kada je u pitanju oblik manevra autor, pored klasičnih oblika, analizira i udar iz pozadine kao kvalitativno nov oblik manevra tog nivoa. Dok je u taktičkim razmatranjima udar iz pozadine poznat i od ranije, na operativnom, a osobito na strategijskom nivou, to je posve originalna kategorija u teoriji ratovodstva, ističe Mamula.

Odnos prema prostoru, kako kaže Mamula, kvalitativno se mijenja u našoj doktrini i ratnoj vještini (str. 162), jer: (1) prostor postaje prvenstveno društvena a ne vojnogeografska kategorija; (2) prostor naše zemlje je jedinstvena operacijska osnovica i kao takav konstantna veličina u svim njegovim dimenzijama, a to znači da u našoj doktrini nema klasičnog gubljenja prostora, već može doći samo do njegovog privremenog zaposjedanja, ali mi i na tom prostoru nastavljamo borbu i otpor, čime negiramo njegovo gubljenje. S tim u vezi treba sagledavati i originalnost izbora oblika i metoda dejstva, manevra snagama, pa i manevra unazad, što se ne može, niti smije, shvatiti kao klasično napuštanje prostora.

Vođenju prve bitke, prvih operacija, Mamula posvećuje dio prostora svoje knjige i, rekli bismo, čini to na veoma originalan način. Kategorije prve bitke i prvih operacija nisu teorijski posve nešto novo. Tu i tamo, ove kategorije se pojavljuju u inostranoj publicis-

tici i to u okviru teorija i doktrina prvog udara. O njima je svoje mišljenje i ranije iznosio admiral Mamula u nekim svojim istupanjima internog karaktera, ali je ta ideja prve bitke tek ovdje, u ovoj studiji, teorijski i doktrinarno osmišljena.

Kada govori o prvoj bici i prvim operacijama u našoj i agresorovim doktrinama, Mamula ističe da će agresor nastojati da prvu bitku pretvori u odlučujuću i jedinu bitku i njome odluči rat u svoju korist, a da ćemo mi, nasuprot tome, nastojati da izbjegnemo odlučujuću bitku u nepovoljnim strategijskim uslovima i da tzv. prvu bitku pretvorimo u dugotrajnu i iscrpljujuću borbu (vidi str. 183).

U okviru mehanizma prve bitke, autor ukazuje na brojne nove momente koje moramo imati u vidu kada je sagledavamo u kontekstu naših originalnih strategijskih opredjeljenja. To su, prije svega, zaštita od prvog i ponovljenih udara i problemi preživljavanja; prva bitka kao strategijski doček snaga agresora na izabranim strategijskim pravcima, kao uslov pretvaranja munjevitog rata koji nam želi nametnuti agresor u dugotrajni rat do konačne pobjede; izbor oblika oružane borbe u skladu sa primjenom strategijskih uslova na ratištu; originalno poimanje fronta kao difuznog fronta (str. 166); koncept disperzije snaga u prostoru i druga veoma originalna zapažanja i razmišljanja koja potvrđuju tezu da se doista radi o izuzetno inspirativnom teorijskom konceptu.

Transformisanje oblika oružane borbe, u skladu sa promjenama strategijske situacije na ratištu, Mamula izdvaja kao posebno pitanje ovoga dijela. Mora se reći da se i ovdje radi o vrlo originalnoj teorijskoj skici. Kažemo skici, jer ove ideje koje su sistematski izložene zahtijevaju nove argumente i obrazloženja, kako bi se njihovom razradom došlo do originalne teorije. A oblici oružane borbe, kao izuzetno značajno pitanje naše doktrine i teorije ratne vještine, još uvijek »čekaju« na potpuniji (u smislu obima i značaja) teorijski tretman.

Analizirajući istorijski nastanak oblika oružane borbe, autor ističe da je za njihov izbor uvijek od presudnog značaja bio odnos snaga, tačnije struktura toga odnosa. U okviru svega toga, čini se najznačajnijim drugi dio autorovih razmišljanja koji sugerije dva smjera transformacije: (1) tzv. silazni — od frontalnog na kombinovani i partizanski; (2) uzlazni — od partizanskog ka kombinovanom i frontalnom. Nećemo, dakle, ići na partizanski oblik kao najniži nivo strategijskih dejstava ako se imaju u vidu njihovi oblici i sadržaji koji se u tim strategijskim uslovima mogu voditi, već ćemo proces transformisanja silaznim smjerom što duže odlagati, razumije se, poštujući načelo ekonomije snaga, a smjer uzlazne transformacije ubrzavati što

je više moguće, opet poštujući isto načelo ekonomije snaga, kako bismo stvorili uslove za odlučujuću bitku i njome riješili ishod rata na vojnom planu.

Specifičnostima operacija na privremeno zaposjednutoj teritoriji Mamula je, kao što se moglo i očekivati, posvetio odgovarajuću pažnju. Doduše, autor je to tek naznačio: (1) operacije na privremeno zaposjednutoj teritoriji mogu se izvoditi kao samostalne ili u okviru jedinstvene stratezijske operacije na ratištu; (2) manevar proboja iz okruženja biće sastavni dio gotovo svake od tih operacija; (3) distanciona dejstva biće njihova obostrana karakteristika (i na našoj i na agresorovoj strani); (4) udar iz pozadine biće najčešće primjenjivani oblik manevra u dejstvima na privremeno zaposjednutoj teritoriji; (5) ove operacije ponovo aktueliziraju manevar po unutrašnjim i spoljnim operativnim pravcima; (6) izuzetni značaj dobijaju slobodne teritorije kao prostorni oslonac za baziranje, odmor i dejstvo snaga na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Mamula je, kažem, samo naznačio, stvarajući tako prostore za istraživače i teoretičare da svojim prilogima upotpunjavaju ovu originalnu teorijsku skicu. Treba se nadati da će tako i biti, što bi za ovu oblast bilo od izuzetnog značaja.

5. Rukovođenje opštenarodnom odbranom i rukovođenje i komandovanje oružanim snagama

Već je istaknuto da ovo poglavlje logički i sadržajno pripada poglavlju o dostignućima u razvoju koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane ali ga je autor, zbog značaja koji mu pridaje, izdvojio kao posebno poglavlje svoje studije. Smatramo da je takav pristup metodički ispravan, tim prije što ovaj dio ima i teorijskih i sistemskih (praktičnih) ambicija.

U razmatranju ove, nadasve složene problematike, autor je pošao od nekoliko ključnih pretpostavki koje, istina, nisu uvijek i do kraja izričito formulisane, ali su vrlo uočljive u njegovom prilazu i razmatranjima. To su:

a) u razmatranjima i praktičnim rješenjima u našem sistemu rukovođenja i komandovanja treba poći od dostignuća opšte teorije rukovođenja, ali ih treba sagledavati (u primjeni) u kontekstu naših konkretnih društvenih i vojnostrategijskih uslova. Upravo je to teorijsko-metodološka osnova svih rezultata do kojih je autor došao u svojim razmatranjima o problemima rukovođenja i komandovanja u opštenarodnoj odbrani i u oružanim snagama;

b) rukovođenje i komandovanje kao sistem (dakle, organizacija) i kao funkcija, mora obezbijediti jedinstvenost i neprekidnost oružane borbe na ratištu kao jedinstvenoj operacijskoj prostoriji i jedinstvenost oružanih snaga SFRJ;

c) rukovođenje i komandovanje mora obezbijediti efikasno objedinjavanje borbenih dejstava svih snaga u zonama, na pravcima i prostorijama, usklađivanje dejstava u sva tri operativna ambijenta — u zahvatu fronta, na privremeno zaposjednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini, ali uz poštivanje svih specifičnosti kojima se odlikuje svaka od date grupe stratezijskih uslova;

d) sistem rukovođenja i komandovanja na svim nivoima mora biti tako postavljen da maksimalno skraćuje vrijeme reagovanja na novonastale promjene stratezijske, operativne i taktičke situacije i da ubrzava protok informacija od izvora do korisnika. To podrazumijeva kontinuirano organizacijsko, tehničko-tehnološko i metodsko-sadržajno usaglašavanje sistema na svim njegovim tačkama.

Tražeći odgovore na pitanja kako praktično postaviti sistem rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama da bi odgovarao prethodno istaknutim opredjeljenjima, autor je analizirao osnovne funkcije sistema rukovođenja i komandovanja, karakteristike odnosa koji nastaju u tom sistemu i njegovom funkcionisanju, strukturu i funkcionisanje sistema rukovođenja i komandovanja oružanim snagama na stratezijskom i stratezijsko-operativnom nivou, sadržaj i metod rada štabova i komandi. Drugim riječima, nijedno relevantno pitanje nije ostalo izvan autorovog interesovanja, što je doprinijelo da razmatranja budu teorijski i praktično kompletirana i kompleksna u svakom pogledu — u pogledu njihove teorijske fundiranosti i u pogledu praktične aktuelnosti i konkretizovanosti.

Posebnu pažnju zaslužuju razmatranja autora o putevima za unapređenje efikasnosti rukovođenja i komandovanja u miru i u ratu. Tu on predviđa tri, po mom uvjerenju, nezaobilazna pitanja bez kojih se unapređenje rada sistema rukovođenja i komandovanja ne može izvesti: (1) odgovarajuće organizacione promjene na stratezijskom, operativnom i taktičkom nivou, koje bi smanjile broj veza vrhovne komande i omogućile joj da se težišno bavi stratezijskim problemima ratovodstva i koje bi omogućile efikasnije objedinjavanje borbenih dejstava u svim uslovima i jedinstvenost operacija na stratezijskom i operativnom nivou; (2) radikalnije okretanje timskom radu u izboru metoda i sadržaja rada komandi i štabova, što podrazumijeva i odgovarajuće promjene u sistemu osposobljavanja starijina i uopšte funkcionisanja štabova i komandi, a vjerovatno i same strukture tih

tijela; (3) izgradnja odgovarajućeg informacionog sistema uz naglašeniju tehnološku podršku putem računarske tehnologije.

Izvjesno je da se radi o originalnom pristupu, da autor zagovara, s pravom, osjetnija poboljšanja na gotovo svakoj tački toga sistema, te da će, kao i svaka nova i svježa ideja imati i svojih pristalica, ali i svoje oponente. Vjerovatno da će onih prvih biti znatno više, ne zbog autoriteta samog autora već, prvenstveno, zbog autoriteta činjenica i sugestija koje on daje u analizi efikasnosti sistema rukovođenja i komandovanja.

Ni malo slučajno, admiral Mamula svoje razmatranje sistema rukovođenja i komandovanja završava kratkim, ali nadahnutim dijelom o mjestu i ulozi starješina u sistemu rukovođenja i komandovanja. To je istovremeno i simbolično završavanje cijele studije na pravi način — u prvom planu je čovjek, u ovom slučaju starješina. Mamula se s pravom zalaže za to da naš starješina mora posjedovati »... visoko vojno, društveno-političko i opšte kulturno obrazovanje, veću mobilnost i veću fleksibilnost nego starješina u drugim suvremenim armijama« (str. 222). I dalje, on kaže »za naše uvjete starješina bi morao biti specijalista širokog profila« (str. 222). Smatramo da ovim Mamulinim riječima nije potreban komentar jer, mada na izvjestan način metaforički iskazane, one same po sebi dovoljno uvjerljivo govore o njegovom zalaganju za intelektualnijeg, obrazovanijeg, sposobnijeg i stručnijeg starješinu naših oružanih snaga koji, prije svega, kvalitativnim svojstvima ljudskog faktora moraju (i mogu) tući tehnički nadmoćnijeg agresora.

*

Zaključujući ovaj osvrt na studiju admirala flote Branka Mamule »Savremeni svijet i naša odbrana«, mislim da treba istaći i slijedeće:

prvo — mnoga pitanja kojima se autor u studiji bavio nisu ni spomenuta i ovom osvrtu a mnoga su tek naznačena. Komentarisana su ona koja smatram teorijski i doktrinarno izuzetno značajnim;

drugo — nema sumnje da studija za našu teoriju i odbrambenu praksu ima sintetički karakter — po složenosti pitanja i problema i po prezentiranim saznanjima. Ona na jednom mjestu, može se reći, sabira i sintetizuje naš ukupni teorijsko-filozofski pogled na izgradnju i razvoj naše odbrambene moći;

treće — studija će, nema sumnje, biti veoma rado čitano štivo, kako od strane eksperata tako i onih koji se ovom tematikom ne bave

profesionalno. Svaki znatiželjnik će u ovoj knjizi naći povoda i za svoj intelektualni angažman. A to je najviše što može željeti i očekivati jedan autor;

četvrto — studija pruža mogućnost za organizovaniju i sistematičniju edukaciju pitomaca vojnih škola, pa i slušalaca raznih oblika postdiplomskog usavršavanja iz domena naše odbrambene teorije i prakse;

peto — treba očekivati da studija izvrši svoj uticaj i na istraživače, teoretičare i publiciste iz ratne vještine, i to mnogim svojim dijelovima i stavovima. Taj uticaj se može očekivati u smislu podsticaja za nova istraživanja i razjašnjavanja otvorenih pitanja i problema, u smislu teorijskog zasnivanja novih tema i istraživanja, kao i u smislu kritičkog valorizovanja Mamulinih ideja i teorijskih sugestija i opredjeljenja;

šesto — nikakav osvrt niti prikaz, ma koliko bio kompleksan, ambiciozan i umno izveden, ne može zamjeniti ni najpovršnije čitanje samog djela. Stoga, ovo djelo toplo preporučujemo čitaocima, sa uvjerenjem da će na kraju čitanja biti bogatiji za brojna nova saznanja, kao i za mnoga nova pitanja i problematizacije.

A za dijalektičko mišljenje, kao što je naše ukupno promišljanje odbrane, veoma je bitno zadržati upitan odnos prema svemu. Studija admirala Mamule, u tom pogledu, pruža velike i nebrojene podsticaje.